

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING THE READY OF TEACHERS OF NATURAL SPECIALTIES TO THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP COMPETENCE

Реалізація процесів реформування освітньої галузі вимагає підготовки педагогів до впровадження концепції Нової української школи, що покладається на заклади післядипломної педагогічної освіти, де відбувається модернізація освітнього процесу й оновлюються умови фахової підготовки вчителів.

У статті проведено аналіз теоретико-методологічних джерел із досліджуваної проблеми, уточнено сутність таких понять, як «умова», «педагогічні», «організаційні», «педагогічні умови», «організаційно-педагогічні умови», «інтеграція».

На підставі аналізу наукових праць, вивчення педагогічної практики сучасних закладів післядипломної педагогічної освіти, результатів опитування педагогічних працівників, керівників закладів освіти, а також власного педагогічного досвіду визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників у процесі фахової підготовки: забезпечення інтеграції підприємницького змісту в освітній процес підготовки вчителів; посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки, яка ґрунтується на принципах варіативності та взаємозв'язку традиційних та інтерактивних методів у ході підвищення кваліфікації учителів у системі післядипломної педагогічної освіти; розробка та реалізація програми спецкурсу «Формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей» для педагогів закладів загальної середньої, передвищої та професійної освіти, котрі викладають природничі дисципліни.

Вважаємо, що визначені педагогічні умови забезпечуватимуть інтеграцію педагогічних впливів на процес формування готовності вчителів природничих спеціальностей, за якого сумарний ефект гарантовано буде значно вищим, ніж дія кожної окремої складової частини.

Ключові слова: підприємницька компетентність, умова, педагогічні умови, організаційно-педагогічні умови, інтеграція.

The implementation of educational reform processes requires the training of teachers to implement the Concept of the New Ukrainian School, which relies on institutions of postgraduate pedagogical education, where the educational process is modernized and conditions for professional training of teachers are updated.

In the article was analyze the theoretical and methodological sources on the study problem and clarifies the essence of the following concepts: "condition", "pedagogical", "organizational", "pedagogical conditions", "organizational and pedagogical conditions", "integration".

On the basis of the analysis of scientific works, study of pedagogical practice of modern institutions of postgraduate pedagogical education, the results of the survey of pedagogical workers, heads of educational establishments, as well as their own pedagogical experience, organizational and pedagogical conditions for forming the readiness of teachers to prepare teachers of natural science training: ensuring the integration of entrepreneurial content into the educational process of teacher training; enhancing the practical orientation of the vocational training process, based on the principles of variability and the interconnection of traditional and interactive methods in the course of teacher training in the system of postgraduate pedagogical education; development and realization of the special course program "Formation of entrepreneurial competence of science teachers" for teachers of general secondary, higher and vocational education teaching natural sciences.

We believe that certain pedagogical conditions will ensure the integration of pedagogical influences in the process of forming the readiness of teachers of natural sciences, in which the total effect is guaranteed to be much higher than the effect of each individual component.

Key words: condition, pedagogical, pedagogical conditions, organizational, organizational-pedagogical conditions, integration.

УДК 378.015.3

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.21>

Куриш Н.К.,

заступник директора з навчальної роботи

Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області,

здобувач

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним із важливих аспектів професійної майстерності сучасного педагога є формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей, що полягає у комплексному динамічному особистісно-професійному умінні особистості проектувати власну професійну траєкторію відповідно до своїх нахилів, захоплень і професійних здібностей, мислити креативно, генерувати сучасні ініціативи та ідеї, втілюючи їх у життя для покращення власного добробуту і для розвитку суспільства.

Осмилення практичного аспекту проблеми формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників засвідчує, що заклади післядипломної педагогічної освіти мають значний ресурсний потенціал для забезпечення сприятливих умов якісної підготовки вчителів до успішної професійної адаптації в сучасному оновленому освітньому просторі Нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом в Україні значно збільшилася кількість наукових досліджень, присвячених рефор-

муванню освіти й окресленню основних векторів професійного розвитку фахівців різних галузей у системі післядипломної освіти. Українські науковці В. Кремень, А. Зубко, Н. Любченко, Н. Протасова, Л. Покроєва, Л. Пуховська, Т. Сорочан, М. Романенко, Н. Чепурна та ін. у системі післядипломної освіти окреслюють напрями професійного розвитку педагогів і визначають сукупність організаційно-педагогічних умов розвитку ключових компетентностей, що сприяють реалізації ідей концепції Нової української школи.

Мета статті. Водночас внаслідок тривалих педагогічних спостережень, усних опитувань учителів природничих спеціальностей і викладачів у закладах післядипломної педагогічної освіти переконаємося, що формування підприємницьких якостей вчителів здійснюється несистемно. Тому метою нашої статті є визначення й наукове обґрунтування організаційно-педагогічних умов, які забезпечать цілісність процесу формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Аналіз довідкової літератури свідчить, що поняття «умова» є загальнонауковим і має широке смислове значення.

У новому тлумачному словнику української мови «умова» визначається як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь», «обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь», «правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь», «сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь» [5, с. 617].

Філософський енциклопедичний словник визначає поняття «умова» як те, від чого залежить щось інше (зумовлене), що уможливорює наявність речі, стану, процесу, на відміну від причини, яка з необхідністю, неминучістю породжує що-небудь (дію, результат дії), і від підстави, що є логічною умовою наслідку [7].

Доповнює трактування поняття «умова» визначення у словнику з освіти та педагогіки: «Сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, які діють на фізичний, психологічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання, формування особистості» [6, с. 36].

Проведений аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що «педагогічні умови» досліджувалися у працях В.І. Андрєєва, М.В. Зверєвої, Н.В. Іпполітова, Б.В. Купріянова, Н.С. Стерховатаін.

Достатньо ґрунтовне визначення педагогічних умов пропонує К.В. Касярум: це взаємопов'язана

сукупність обставин, засобів і заходів у педагогічному процесі, яка сприяє формуванню готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників [2].

На наш погляд, група зовнішніх умов є найбільш важливою для формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників у системі післядипломної педагогічної освіти. Зовнішні умови впливають на підтримку і розвиток мотивації, активність та особистісні фахові компетентності вчителів.

Науковці використовують поняття «організаційно-педагогічні умови» як компоненти освітнього процесу закладу освіти та розкривають їхню сутність у різних контекстах для підготовки фахівців різного профілю [4].

Враховуючи вищевказане, ми визначаємо організаційно-педагогічні умови як особливості організації освітнього процесу у закладі післядипломної педагогічної освіти, що детермінують результати освіти та професійного розвитку вчителів природничих спеціальностей у системі післядипломної педагогічної освіти, об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення.

Стосовно предмета нашого дослідження педагогічні умови визначаються як цілеспрямовано створені в освітньому середовищі закладу післядипломної педагогічної освіти обставини, що забезпечують досягнення готовності учителями природничих спеціальностей необхідного рівня сформованості розвитку підприємницької компетентності старшокласників, враховуючи сучасні процеси реформування освітньої галузі та вимоги до кваліфікованого фахівця.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з визначеної проблеми, педагогічних спостережень і результатів проведеного опитування виділено організаційно-педагогічні умови формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності учнів старших класів у системі післядипломної педагогічної освіти:

– забезпечення інтеграції підприємницького змісту в освітній процес підготовки вчителів природничих спеціальностей у системі післядипломної педагогічної освіти;

– посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки, який ґрунтується на принципах варіативності та взаємозв'язку традиційних та інтерактивних методів, форм (формальної, неформальної та інформальної) освіти в ході підвищення кваліфікації учителів у системі післядипломної педагогічної освіти;

– розробку і реалізацію програми спецкурсу «Формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей» для педа-

гогів закладів загальної середньої, передвищої та професійної освіти, що викладають природничі дисципліни.

Сучасна освітня реформа більшою мірою наполягає на інтегрованому підході – наближенні змісту освіти до цілісного сприйняття здобувачем освіти нової інформації. З урахуванням вищезазначеного першою педагогічною умовою нами було визначено інтеграцію підприємницького змісту в освітній процес підготовки вчителів природничих спеціальностей у системі післядипломної педагогічної освіти.

Термін «інтеграція» походить від латинської «integration», що перекладається як відновлення, відбудова, наповнення. У словниковій літературі визначається як об'єднання у єдине ціле раніше ізольованих елементів, частин, компонентів, яке супроводжується поєднанням і зміцненням зв'язків і нових відношень між ними.

Визначаючи інтеграцію як провідний принцип розвитку в сучасному світі, І. Алексашина проаналізувала зміст поняття «інтеграція» в науці й освіті, сформулювала суть інтеграції як педагогічного принципу і провідної тенденції оновлення змісту освіти, виділила особливості інтеграції та стандартизації [1].

Інтеграція підприємницького змісту у предмети освітньої галузі «Природничі науки» може реалізовуватися на рівні сутнісної інтеграції (це передбачає пошук закономірностей та ознак, котрі об'єднують їх як складники науки) та на рівні ключових компетентностей, що є наскрізними для всіх навчальних предметів.

Знайти «підприємницьку» складову частину у змісті природничих предметів деколи складно, тому завдання післядипломної педагогічної освіти – навчити вчителів відшукати його у змісті природничих дисциплін, що під силу тільки компетентному і вмотивованому учителю. Не всі теми, які розглядаються в рамках природничих дисциплін, можна подати крізь призму змісту, що формує підприємливість.

Виходячи із вищезазначеного, виокремлюємо другу педагогічну умову формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників через посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки, яка ґрунтується на принципах варіативності та взаємозв'язку традиційних та інтерактивних методів, форм (формальної, неформальної та інформальної) освіти в ході підвищення кваліфікації учителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ця умова визначає складники індивідуальної освітньої траєкторії професійного зростання педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти, що поєднує формальну, неформальну й інформальну форму. Такі складники дають можливість

реалізувати навчання впродовж життя, що передбачає не тільки підвищення рівня фахової майстерності у ході курсів підвищення кваліфікації, а й організацію неперервної самоосвітньої діяльності з урахуванням індивідуальних професійних цілей, потреб, мотивів, інтересів педагога, а також мети і завдань освітньої політики.

Таке поєднання видів освіти як процес і результат спрямоване на формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницьких компетентностей, комплексних умінь, що стимулює практичне застосування знань у здійсненні професійної діяльності та виконанні професійних завдань, а також сприяє ефективному взаємозв'язку традиційних та інтерактивних методів навчання.

Використання традиційних (які педагоги застосовували протягом багатьох століть і продовжують використовувати в сучасній навчальній практиці) та інтерактивних (ґрунтуються на активній взаємодії учасників навчального процесу) методів в освітньому процесі визначається не лише переліком завдань, які висуваються сучасною освітою, а й новими практиками й уміннями, якими володіють сучасні педагоги, змінами обробки та сприйняття інформації. Ці зміни відбуваються під впливом як зовнішніх (технологічних), так і внутрішніх (психологічних) факторів розвитку особистості.

У закладі післядипломної педагогічної освіти під методами навчання здебільшого розуміється «спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладачів і слухачів, спрямованої на досягнення поставлених вищою школою цілей» [8, с. 105].

Під час експерименту використовували інтерактивні методи підготовки вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників, згруповані залежно від бажаних ефектів:

– методи, що зосереджуються на вміннях критичного мислення, суджень, аналізу, оцінювання й узагальнення фактів (мозковий штурм, SWOT-аналіз, лекція із презентацією і робота з текстом-джерелом);

– методи, які сприяють формуванню відповідальності, проведенню й оцінюванню вибору, а також прийняттю рішень із повним усвідомленням наслідків («дерево прийняття рішень», методи дискусії: дебати, «шість капелюхів», «критерійний покер», дискусія на бали, метаплан);

– методи, що розвивають уяву, ґрунтуються на емоціях і переживаннях слухача, а також створюють нагоду до дії (драма, моделювання, рольова гра, «асоціативний куц», ментальні карти);

– методи, які сприяють набуттю навиків роботи у парах, команді, прийняття рішень у групі (співпраця й робота в малих групах, експертні групи, зупинки із завданнями, змішане навчання, а також проект) [3].

Підбір викладачами закладів післядипломної педагогічної освіти методів навчання здійснюється на основі дидактичних і методичних знань. Педагогічна література виділяє три основні підходи до виробу методів навчання: 1) стереотипний (за звичкою); 2) інтуїтивний (шляхом спроб і помилок, що не завжди науково обґрунтовано); 3) оптимальний (базується на наукових знаннях) [9, с. 195].

Таким чином, друга педагогічна умова – посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки вчителів природничих спеціальностей, спрямована на опанування педагогами інтерактивних методів навчання та поєднання їх у практичній діяльності із традиційними методами, що забезпечить розвиток підприємницької компетентності старшокласників.

Розробка та реалізація програми спецкурсу «Формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей» для слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів природничих спеціальностей закладів загальної середньої, передвищої та професійної освіти розглядається нами як третя педагогічна умова. Метою спецкурсу є формування умінь і навичок вчителів природничих спеціальностей щодо організації освітнього процесу із використанням підприємницького змісту та впровадженням інтерактивних методик.

Внаслідок вивчення спецкурсу вчителі природничих спеціальностей набудуть знання щодо: теоретичних аспектів формування підприємницької компетентності, відображених у вітчизняних і зарубіжних нормативних документах, а також у працях педагогів-науковців і практиків; сутності підприємливості як однієї із ключових компетентностей концепції Нової української школи; механізмів впровадження підприємницької компетентності в освітній процес закладу освіти; класифікації активних методів і технік, що розвивають підприємливість і формують якості підприємливої особистості; педагогічних аспектів впровадження наскрізної змістової лінії «підприємливість і фінансова грамотність» як механізму для увиразнення ключової компетентності «підприємливість» Нової української школи.

Висновки. Вказані педагогічні умови визначені нами на підставі аналізу наукових праць, вивчення педагогічної практики сучасних закладів післяди-

пломної педагогічної освіти, результатів опитування педагогічних працівників, керівників закладів освіти, а також власного педагогічного досвіду.

Вважаємо, що вони забезпечуватимуть інтеграцію педагогічних впливів на процес формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників у процесі професійного зростання та фахової підготовки, за якої сукупний ефект буде значно вищим, ніж дія кожної окремої організаційно-педагогічної умови.

Водночас зауважимо, що, створюючи умови для формування готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників у процесі фахової підготовки, ми не претендуємо на можливість здійснення істотних соціально-педагогічних трансформацій в освітній галузі, але можемо сприяти формуванню уявлень про професійний успіх і фахову майстерність, уможливити позитивні зміни у забезпеченні готовності до розвитку підприємницьких компетентностей, оволодіння підприємницькими навиками й уміннями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексашина И.Ю. Учитель и новые ориентиры образования. Санкт-Петербург, 1997. 152 с.
2. Касярум К.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. *Збірник наукових праць*. 2011. Ч. 1. С. 99–105.
3. Куриш Н.К., Унгурян І.К. Використання підприємницького змісту в організації освітнього процесу закладу освіти (методичні рекомендації). *Економіка в школах України*. 2018. № 8 (165). С. 20–25.
4. Максимчук Л.В., Романишина Л.М. Педагогічні умови застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. № 1. 2012. С. 23–29.
5. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. Т. 3 / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконті, 2005. 863 с.
6. Полонский В. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высшая школа, 2004. 512 с.
7. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
8. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
9. Якса Н.В. Основи педагогічних знань : навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 358 с.